

İDDİA PAZARLIĞI (PLEA BARGAINING) İLE SERİ MUHAKEME USULÜ ÜZERİNE MUKAYESELİ BİR İNCELEME

*A COMPARATIVE EXAMINATION ON PLEA BARGAINING AND ACCELERATED TRIAL
PROCEDURE*

Araştırma Makalesi
M. Nureddin BOZALAN*

ÖZ

7188 sayılı kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesinde düzenlenen seri muhakeme usulü, şüphelinin usulü kabul etmesine hukuki sonuç bağlayan ve yargılanma hakkından feragat etmesi karşılığında alacağı cezanın indirilmesini öngören bir yöntemdir. İddia pazarlığı ise kısaca savcı ile şüpheli ya da sanık arasında yapılan pazarlık sonucunda yargılanma hakkından feragat karşılığı yaptırımın hafifletilmesi ya da ortadan kaldırılması ile sonuçlanabilen bir usuldür. Bu iki müessese birçok benzerliğe sahip olmakla birlikte önemli farklılıklara da sahiptir. Bu çalışmada söz konusu farklılıklar sistematik olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ceza Muhakemesinde Alternatif Usuller, Seri Muhakeme Usulü, İddia Pazarlığı, İkrar, 7188 Sayılı Kanun

ABSTRACT

The accelerated trial procedure, regulated in Article 250 of the Criminal Procedure Code with Law No. 7188, is a method that attaches a legal consequence to the suspect's acceptance of the procedure and provides the reduction of the sentence suspect will receive in return for the suspect's waiver of the trial. Plea bargaining, on the other hand, is a procedure that may result in the mitigation or elimination of the sanction in return for the waiver of the right to trial as a result of bargaining between the prosecutor and the

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1257908

Makalenin Geliş Tarihi: 28.02.2023

Makalenin Kabul Tarihi: 08.06.2023

* Arş. Gör., Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

E-posta: nbozalan@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8516-7632

Bu makale Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

accused. Although these two procedures have many similarities, they also have important differences. In this study, these differences were systematically examined.

Keywords: Alternative Dispute Resolution in Criminal Procedure Law, Accelerated Trial, Plea Bargaining, Confession, Law No. 7188

EXTENDED ABSTRACT

The accelerated trial procedure, regulated in Article 250 of the Criminal Procedure Code with Law No. 7188, is a method that attaches a legal consequence to the suspect's acceptance of the procedure and provides the reduction of the sentence suspect will receive in return for the suspect's waiver of the trial. Plea bargaining, on the other hand, is a procedure that may result in the mitigation or elimination of the sanction in return for the waiver of the right to trial as a result of bargaining between the prosecutor and the accused.

Although the trial procedure is similar to many systems applied in Continental Europe, it has a common origin with these systems. In this method, the prosecutor and the accused come to an agreement on punishment that is accepted as voluntary. The main factor in the formation of this system is the search for efficiency. The execution of the full trial from beginning to end without using exceptional means requires very serious labor and financial means. The efficiency of the system is so high that its application has become widespread rapidly, and according to the latest data, 97% of criminal disputes have been resolved with this system. Countries subject to the Continental European legal system, which wanted to reduce the burden on their judicial systems, wanted to apply this method. These adopted methods have mostly been implemented in a limited area, and their application areas have expanded with the acceptance of society.

The accelerated trial procedure is the product of a similar transformational adoption process. For this reason, there are differences from plea bargaining in some critical points, and similarities in purpose and operation draw our attention in some places. It would not be unfounded to predict that this institution, brought for efficiency purposes, will gradually become the most efficient form of plea bargaining. Therefore, it is of great importance to determine the differences between the two methods. In this way, the signs of the institution's transformation will be visible in the coming years.

In terms of the stage in which they are applied, it has been stated that the accelerated trial has a more limited opportunity to be applied than plea bargaining and cannot be applied outside the investigation stage. A similar evaluation was made in terms of crimes, and while it was accepted that plea bargaining could be applied for all crimes as a rule, the rapid trial procedure, which we think is still in the trial stage, has been put into effect for crimes that victims cannot be real people, are easy to prove and are considered to be of low importance.

There is an interesting comparison regarding the confession of the suspect or the accused. It is possible and binding for the accused to confess in a plea bargain. However, acknowledgment is not a condition for the operation of the method. Because the person's openly saying that he did not commit the crime but is willing to accept, the punishment is sufficient for applying the method. Although a confession is possible in the serial trial procedure, it has no legal value. It is sufficient for the procedure to be accepted, not the crime. If the confession is made, but it is returned to due process for some reason, the confession statement will be inadmissible evidence. This rule also applies to plea bargaining. Therefore, acknowledgment is not necessary for both procedures for different reasons.

Of the counselor's role, the accelerated trial is more tightly regulated. It is necessary to have a lawyer in the entire phase of the proposal, acceptance, and approval before the court. Even the person's waiver of this right does not change the situation. In plea bargaining, on the other hand, it is checked whether the person's right to benefit from a lawyer is generally recognized or not recognized during the procedure. The accused can participate in the negotiations without a lawyer.

A similar picture emerges for us in terms of the role of the victim. Aside from the fact that the vast majority of crimes in serial proceedings do not involve real person victims, the victim does not have an active participation in the process, neither in plea bargaining nor in the accelerated trial. It is only to be informed of the process and given the right to apply to legal remedies. It should also be noted that in some countries, the consent of the victim is sought in plea bargaining systems.

The sanction's determination stage is the part where the most significant difference between plea bargaining and the accelerated trial procedure is found. There is bargaining for the determination of the penalty in plea bargaining. In this bargain, which is mostly shaped according to the evidence in the file, the penalty reduction can be very small and very large discount rates, such as impunity in return for a confession. On the other hand, there is no negotiation in the accelerated trial. The prosecutor is bound by the lower and upper limits of the punishment stipulated in the law. However, considering the absence of any written document until the acceptance part at the proposal stage and the existence of areas where discretion can be exercised, such as alternative sanctions, it will be seen that the system allows for negotiation in an accelerated trial, even if it is not clearly regulated.

Finally, accelerated trial and plea bargaining procedures end with the approval of the agreement by the court. In this respect, the two institutions operate similarly. In terms of legal remedies, unlike the accelerated trial, there is the possibility of appeal against the decision in plea bargaining as in the normal trial. However, the waiver of the accused can be demanded by making this right the subject of bargaining in the claim bargaining. There is no such procedure in the accelerated trial.

GİRİŞ

7188 sayılı kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesinde düzenlenen seri muhakeme usulü, şüphelinin usulü kabul etmesine hukuki sonuç bağlayan ve yargılanma hakkında feragat etmesi karşılığında alacağı cezanın yarı oranında indirilmesini öngören bir yöntemdir. Kanun gerekçesinde bu usul, Kıta Avrupası hukuk sistemi içinde Fransa, İtalya, Almanya ve Romanya gibi ülkelerde uygulanan yöntemlere benzetilmiştir. Sonrasında ise Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin tavsiye kararları dile getirilmiş ve Almanya, Fransa ve İtalya uygulamasından örnekler verilmiştir. Gerçekten de belirtilen ülkelerde farklılıklar barındırmakla birlikte benzer yöntemler yürürlüktedir. Ancak bu yöntemlerin ortaya çıkış nedenleri ve tarihsel süreci incelendiğinde, Kıta Avrupası hukuk sistemine bu yöntemlerin esasında iktibas edildiği ve kaynağının Anglo-Sakson hukuk sisteminde yer alan iddia pazarlığı (plea bargaining) sistemi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla iktibas silsilesi üzerinden bir sıralama yapıldığında ilk sırada iddia pazarlığının ABD uygulaması gelmektedir. ABD'de bu uygulama verimliliği artırılması ihtiyacıyla doğmuş ve sonrasında yasal dayanağa kavuşarak gelişmiştir¹. Sonrasında bu usul benzer ihtiyaçların karşılanması amacıyla yasalaştırılarak Kıta Avrupası hukuk sistemine dahil edilmiş, sonrasında ise seri muhakeme usulü adıyla hukukumuzda dahil edilmiştir².

Bu manzara karşısında seri muhakeme usulünün doğrudan dayanağı olmasa da çıkış noktası olan iddia pazarlığı ile karşılaştırılmasının sistematik olarak yapılmasının önemi

¹ ABD'de iddia pazarlığı yöntemi esas yargılamanın yanında istisnai olarak başvuru bir hızlandırma usulü değildir. Zira 20. yüzyılın başında %50 civarı dosya bu usulle çözüldükçe 1960'tan sonra görülen hızlı yükseliş ile bu oran günümüzde %97,8'e ulaşmıştır. Bkz. Stephen C. Thaman, *Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases* (General Reports of the XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law Ed. Katharina Boele-Woelki - Sjef van Erp Utrecht Eleven International Publishing 2007) 971-972; 2020 Annual Report and Sourcebook of Federal Sentencing Statistics, 56 vd.

² İddia pazarlığının seri muhakeme usulünün temelini oluşturduğu hakkında bkz. Ziya Koç, 'Karşılaştırmalı Hukuk ve Uluslararası Mahkeme Kararları Işığında Seri Muhakeme Usulüne Farklı Bir Bakış: Masum Kişilerin Cezalandırılması Tehlikesi' (2020) 15 Ceza Hukuku Dergisi 607, 609; Abdullah Batuhan Baytaç, 'Seri Muhakeme Usulü' (2020) 8 Journal of Penal Law and Criminology 227, 227; Ayrıca bkz. Mustafa Ruhan Erdem ve Candide Şentürk, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m. 250)' (2019) 14 Ceza Hukuku Dergisi 573, 581; Gülşen Başarır, 'Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Değerlendirilmesi' (2020) 6 Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 289, 297-298; Karşı yönde bkz. Hakan A. Yavuz, *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler* (Adalet Yayınevi 2020) 323 vd.

olduğu söylenebilir. Bu çalışmada öncelikle iddia pazarlığı ve seri muhakeme usulü hakkında genel bilgiler verilecek, sonrasında ise farklılıkların ya da benzerliklerin yoğunlaştığı alanlar ayrı başlıklar altında incelenecektir.

I. GENEL BİLGİLER

İddia pazarlığı kavramı, seri muhakeme usulünün aksine farklı uygulama şekillerini içine alan bir üst tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle karşılaştırmanın sağlıklı yapılabilmesi açısından öncelikle tanım ve terimlerin çerçevesinin çizilmesi elzemdir. Bunun yanında hukuk sistemleri arasındaki farklılıkların bu yöntemlerin vücut bulmalarına ve uygulanışlarına olan etkileri göz ardı edilemez. Bu nedenle Anglo-Sakson hukuk sisteminde yer alan itham sistemi ile Kıta Avrupası hukuk sisteminde yer alan tahkik ve işbirliği sistemlerinin üzerinde durulmalıdır.

A. Tanımlar

İlk olarak çalışmanın başından itibaren iddia pazarlığı terimiyle karşıladığımız plea bargaining yönteminin Türkçe karşılığı üzerinde durmak gerekmektedir. Belirtilmelidir ki Türk hukuk literatüründe ilgili kurumun Türkçe karşılığı olarak çok sayıda terim kullanılmaktadır. İddia pazarlığı³, savcı-sanık pazarlığı⁴, itiraf pazarlığı⁵, ikrar pazarlığı⁶, itham pazarlığı⁷, dava pazarlığı⁸ ve iddianame pazarlığı⁹ ifadeleri örnek olarak sayılabilir. Bu terimler usulü doğru ifade etmekle birlikte kapsam bakımından eksikleri söz konusudur. Örneğin itiraf pazarlığı plea bargaining terimini tam olarak karşılamaz zira bu

³ Yavuz (n 2) 150.

⁴ Yusuf Solmaz Balo ve Ekrem Çetintürk, 'Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği' (2013) 17 Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1243, 1247.

⁵ Mustafa T. Yücel, 'Ceza Adaletinde Sapmalar' (2013) 25 (105) TBB Dergisi 11, 19.

⁶ Fatih Birtek, *Ceza Muhakemesinde İkrar* (Adalet Yayınevi 2018) 73.

⁷ Enver Kaşlı, *Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining)* (Seçkin Yayıncılık 2017) 38.

⁸ Feridun Yenisey, 'Ceza Muhakemesi Søjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu' (2013) 19 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 453, 453.

⁹ Pınar Bacaksız, 'İddianame Pazarlığı (Plea Bargaining)' (2008) 3 Ceza Hukuku Dergisi 151.

yöntemin her zaman itiraf içermesi gerekmez. Bu terimlerden en kapsayıcı olanı iddia pazarlığı ifadesidir¹⁰. Bu nedenle çalışmanın devamında bu terim kullanılacaktır.

İddia pazarlığı kısaca savcı ile şüpheli ya da sanık arasında yapılan pazarlık sonucunda yargılama hakkından feragat karşılığı yaptırımın hafifletilmesi ya da ortadan kaldırılması ile sonuçlanabilen bir usuldür¹¹.

Seri muhakeme usulü ise sınırlı sayıda suç için düzenlenmiş olan, bu suçlar söz konusu olduğunda soruşturma aşamasının sonunda başvurulması mecburi olan, ancak şüphelinin kabulü halinde uygulanabilen ve yargılama yapılmadan indirimli cezaya hükmedilebilen bir muhakeme yöntemidir¹².

B. Hukuk Sistemleri Arasındaki Farklılıklar

Anglo-Sakson hukuk sistemi ile Kıta Avrupası hukuk sistemi arasında birçok farklılık bulunmakla birlikte konumuzla en ilgili husus, savcının haberdar olduğu dosya ile ilgili olarak işlem yapmada takdir yetkisini nasıl kullanacağıdır. Anglo-Sakson sisteminde hakim olan ilke maslahata uygunluk ilkesidir. Bu ilkeye göre savcının kamu davası açma bakımından geniş bir takdir yetkisi mevcuttur. Kıta Avrupası hukuk sisteminde ise kamu davasının mecburiliği ilkesi söz konusudur. Burada ise savcı, önüne gelen olayla ilgili yeterli şüpheyeye ulaşması halinde kamu davası açmaya kural olarak mecburdur¹³. Ancak bu mecburiyet, artan suç oranları söz konusu olduğunda yargı sisteminin iş yükünün artmasıyla hatta sistemin tıkanmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu

¹⁰ Detaylı bilgi için bkz. Yeşim Yılmaz, *Ceza Muhakemesinde Pazarlık Yöntemleri ve Kovuşturmayla Alternatif Bir Yöntem Olarak Seri Muhakeme Usulü* (Der Yayınları 2022) 7.

¹¹ Balo/Çetintürk (n 4) 1248.

¹² Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (10. Baskı Seçkin Yayıncılık 2022) 892; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (15. Baskı Seçkin Yayıncılık 2022) 488-490.

¹³ Öztekin Tosun, 'Ceza Davasının Açılmasında Sistemler' (1968) 34 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 42.

durumların önlenmesi için maslahata uygunluk ilkesi Kıta Avrupası sistemlerinde bu mecburiyete istisna getirmek için kullanılabilir¹⁴.

Maslahata uygunluk ilkesi, dava açma ve takip etme bakımından savcıya sunduğu geniş yetki ile iddia pazarlığının uygulanmasına uygun bir zemin teşkil etmiştir. Ayrıca Anglo-Sakson sisteminde ikrarın bağlayıcı olması durumu¹⁵ şüpheli ya da sanığın suç kabulüyle anlaşma yapmasına imkan sağlamıştır. Bu sayede iddia pazarlığı, ilk uygulandığı dönemde herhangi bir yasal ya da içtihat dayanağı olmaksızın savcılarının takdir yetkisi çerçevesinde hayata geçmiş, sonrasında yüksek mahkeme kararlarıyla¹⁶ meşruiyet kazanmış ve konu üzerinde düzenlemeler yapılmıştır¹⁷.

Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde ise başta yargı yükünün azaltılmasından doğan ihtiyaçla mecburilik ilkesine istisnalar getirilmekte ve bu istisnalara iddia pazarlığı temelli seri muhakeme usulü benzeri usuller dahil olmaktadır. Bu usuller iddia pazarlığının doğrudan iktibas edilmesi şeklinde değil; dönüştürülerek sisteme dahil edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla Kıta Avrupasındaki usullerden hiçbiri iddia pazarlığı ile birebir uyuşmamaktadır. Her ülke kendi hukuk kültürü kapsamında bu usulleri şekillendirerek benimsemektedir¹⁸. Dolayısıyla iddia pazarlığının uygulama alanının genişlemesinden ziyade ortak karakteristik özelliklere sahip benzer müesseselerin ihdas edildiğinin söylenmesi daha doğru olacaktır¹⁹. Bu açıdan iddia pazarlığının farklı uygulamaları içinde barındıran geniş bir kavram olarak ele alınması

¹⁴ Örneğin CMK madde 171 kapsamında kamu davasının açılmasında takdir yetkisi, maslahata uygunluk ilkesinin bir yansımasıdır.

¹⁵ Kıta Avrupası sisteminde ise ikrar bağlayıcı değildir. Delil olarak kabul edilebilir ancak maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi amacıyla incelemelerin yapılması ve ikrarın diğer delillerle desteklenip desteklenmediğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Aksi halde ikrar eden sanığın beraati de söz konusu olabilecektir. Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Beta Yayınevi 2021) 794.

¹⁶ İddia pazarlığına meşruiyet kazandıran ilk karar için bkz. *Brady v. US* 397 US 742 (1970).

¹⁷ Maximo Langer, 'From Legal Transplants to Legal Translations: The Globalization of Plea Bargaining and the Americanization Thesis in Criminal Procedure' (2004) 45 *Harvard International Law Journal* 1, 35 vd.

¹⁸ Cynthia Alkon, 'Plea Bargaining as a Legal Transplant: A Good Idea for Troubled Criminal Justice Systems' (2010) *Transnational Law & Contemporary Problems* 355, 390; Stefano Maffei, 'Negotiations 'on Evidence' and Negotiations 'on Sentence': Adversarial Experiments in Italian Criminal Procedure, *Journal of International Criminal Justice*' (2004) 2 1050, 1051.

¹⁹ Langer (n 17) 4, 62 vd.; Yılmaz (n 10) 8.

gerekmektedir²⁰. Biz çalışmamızda seri muhakeme usulü ile kıyaslamada iddia pazarlığının ABD’de federal düzeyde uygulanan şeklini esas alacağız.

C. İlgili Müesseselerle Ulaşılmaya Çalışılan Amaç

Konumuzu oluşturan iddia pazarlığı ve seri muhakeme usulü müesseselerinin uygulanmasında temel amaç yargı sisteminin hızlı işleyişinin sağlanmasıdır. İddia pazarlığı için bu durum Amerikan Yüksek Mahkemesi’nin 1971 yılında verdiği Santobello kararında²¹ dile getirilmiştir. Kararda, her suç isnadının yargılanması durumunda yargı mensubu sayısının çok artırılması gerekeceği, aksi halde sistemin işlemez hale geleceği açıkça belirtilmiştir. Ayrıca kararda iddia pazarlığının kurallarına uygun bir şekilde uygulanma kaydıyla teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Günümüzde ise iddia pazarlığı, yargı sisteminin tıkanmaması için başvurulan bir istisnai yöntem olmaktan çıkmış ve ceza muhakemesinde temel yöntem haline gelmiştir. Pazarlık yöntemi artık istisna değil kuraldır²². Seri muhakeme usulü bakımından ise kanun gerekçesine bakıldığında iddia pazarlığından daha dar bir alanda benzer amaçların hedeflendiği görülebilmektedir²³.

II. HUKUKİ NİTELİK

İddia pazarlığı yönteminin, itham sistemi de dikkate alındığında sözleşmeye benzer hukuki nitelikler taşıdığı ileri sürülmektedir²⁴. Her iki tarafın da kendisi için en karlı ya

²⁰ Yılmaz (n 10) 5.

²¹ *Santobello v. New York*, 404 US 257 (1971).

²² Milton Heumann, ‘Plea Bargaining’, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Pergamon 2001) 11507, 11510; Ayrıca *Lafler v. Cooper* 566 US 156, 132 (S. Ct.) 1376 (2012) kararında da bu görüş desteklenmektedir.

²³ “Belirli bir önem derecesinin altındaki suçlarda muhakeme sürecinin formalitelerden arındırılmasını ve kısaltılmasını işlenen suçlara kısa süre içinde etkili ve orantılı bir karşılık verilerek bozulan kamu düzeninin yeniden sağlanmasını amaçlamaktadır.” Bkz. 7188 sayılı kanun gerekçesi, <<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss105.pdf>> erişim tarihi 04.06.2023.

²⁴ Robert E. Scott ve William J. Stuntz, ‘Plea Bargaining as Contract’ (1992) 101 Yale Law Journal 1909; Frank H. Easterbrook, ‘Plea Bargaining as Compromise’ (1992) 101 Yale Law Journal 1969, 1974-1975.

da az zararlı pozisyona geçerek gönüllü (!) olarak bir noktada buluşmaları söz konusudur. Elbette altında yatan felsefenin benzer olması ya da işleyişin ve çıkarların benzer olması iddia pazarlığının hukuki niteliğini sözleşme olarak nitelendirmek için yeterli değildir. Bireyler arasındaki anlaşmaya benzer pazarlık usulünün sonucunda ortaya çıkan kesin hüküm etkisi gösteren bir karardan bahsedilmektedir. Bu nedenle usulün sui generis bir hukuki niteliğe sahip olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır²⁵.

Seri muhakeme usulü bakımından değerlendirme yapılırsa; soruşturma aşamasında başvurulacak hüküm doğrması, şüphelinin kabulüne değer atfetmesi ve neticeleri bakımından iddia pazarlığı ile benzerlikleri dikkate alındığında, bazı suçlar bakımından geleneksel muhakemenin dışına çıkılan özel bir muhakeme yöntemi olduğu sonucuna varılabilir. Dolayısıyla seri muhakeme usulü için de iddia pazarlığındaki gibi sui generis bir hukuki niteliğin varlığından bahsetmek mümkündür²⁶.

III. YÖNTEMLERİN UYGULANDIĞI AŞAMA

İddia pazarlığı, (bazı eyaletlerde farklılık göstermekle birlikte) yargılamanın her aşamasında uygulanabilir. Hatta delillerin ortaya konulmasından ve kapanış konuşmaları yapıldıktan sonra jürinin karar için tartışması sırasındaki aşamada dahi sanığın pazarlığı kabul ettiği beyanını ileri sürmesi mümkündür²⁷. Müessesenin uygulanmasındaki temel amacın işlemleri hızlandırmak olduğu göze alınarak muhakemenin erken aşamalarında pazarlığın yapılmasının daha yaygın olduğu açıktır.

Seri muhakeme usulü bakımından ise CMK m. 250/1'de yer alan "soruşturma evresi sonunda" ifadesiyle yöntemin uygulanacağı aşama açıkça belirtilmiştir. Yani soruşturma işlemleri yapılacak, sonucunda iddianame düzenlenmesini gerektiren şüphe seviyesine erişildiğinde belirtilen suçlar söz konusu ise seri muhakeme yoluna başvurulacaktır. Bu aşamada başvurulmaması hali iddianamenin iadesi sebebi (CMK m. 174/1-c) teşkil etmekle birlikte her nasılsa atlanmış olması durumunda aşamalarda geri

²⁵ Aynı yönde bkz. Yılmaz (n 10) 25.

²⁶ Aynı yönde bkz. Yılmaz (n 10) 221.

²⁷ Thaman (n 1) 981.

dönülmezlik prensibi gereğince seri muhakeme usulünün uygulanması mümkün olmayacaktır. Bu ve sistemden ayrılmanın meydana getirdiği diğer dezavantajların önlerine geçilmesi için seri muhakeme usulünün kovuşturma evresinde mahkeme tarafından uygulanan bir yöntem olarak yeniden düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir²⁸.

Ayrıca belirtmek gerekir ki savcının seri muhakeme talebini reddeden şüphelinin iddianame düzenlenene kadar usulü kabul ettiğini açıkça beyan etmesi durumunda seri muhakeme usulünün uygulanması gerekir²⁹. Halen soruşturma evresinde bulunduğu göz önüne alındığında bu durumun usulün uygulama aşaması bakımından bir istisna teşkil etmediği söylenebilir.

IV. YÖNTEMLERİN UYGULANABİLDİĞİ SUÇLAR

İddia pazarlığında kural olarak suç sınırlaması söz konusu değildir. En ağır suçlar dahi³⁰ iddia pazarlığının savcı ve sanık tarafından kabul edilmesiyle jüri karşısında yargılanma aşamasını atlayarak doğrudan hüküm kurma aşamasına gelebilmektedir³¹. Farklı hukuk sistemlerinde devletin suç politikası kapsamında hangi suçlar bakımından bu yöntemin uygulanacağı belirlenmektedir. Sınırlamalar çoğunlukla suç için öngörülmuş ceza miktarı bakımından yapılmakta ve ağır suçlar kapsam dışında bırakılmaktadır³².

Seri muhakeme usulünde ise yöntemin uygulanabileceği suçlar sınırlı sayıda düzenlenmiştir ve bu suçlar için usulün uygulanması zorunludur. Adalet Bakanlığı

²⁸ Yılmaz (n 10) 481.

²⁹ CMSMY m. 5/11.

³⁰ ABD uygulamasında dahi yöntemin uygulanamayacağı suçlar söz konusu olabilmektedir. Örneğin Kaliforniya eyaletinde cinsel saldırı suçları bakımından plea bargaining usulünün uygulanmayacağı görülmektedir. Cal. Pen. Code § 1192.7.

³¹ Thaman (n 1).

³² Jacqueline Hodgson, 'Plea Bargaining: A Comparative Analysis', *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2nd edition, Vol 18. Oxford: Elsevier) 226, 227.

tarafından ispatı kolay ve önem derecesi düşük olarak ifade edilen³³ bu suçların süreç içerisinde kapsamının genişlemesi beklenmektedir³⁴.

İştirak halinde işlenen suçlarda seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için suçta ortaklık etmiş bütün şüphelilerin usulü kabul etmiş olması gerekir. Bu şart gerçekleşmediği takdirde seri muhakeme usulü uygulanamaz ve kabul eden ortaklar da geleneksel yargılama yöntemi ile yargılanır. Bu sayede aynı olaya ilişkin farklı hükümlerin ortaya çıkması engellenmiş olacaktır. Aksi halde seri muhakemeyi kabul ederek indirilmiş cezaya mahkum olan müşterek failerden birisine karşın usulü kabul etmeyip yargılama sonucunda beraat eden diğer müşterek failin varlığı gibi çelişkili bir durum söz konusu olabilecektir³⁵. Elbette bu düzenlemede de seri muhakemeyi kabul ettiği halde yargılanan ve cezasında indirim yapılmayan bir şüphelinin varlığı söz konusu olacaktır.

İddia pazarlığında ise iştirake ilişkin bir sınırlama bulunmamaktadır. Pazarlık sonucu anlaşma sağlayan sanık için yargılama yapılmazken diğer sanık ya da sanıklar hakkında yargılama yoluna gidilir. Anlaşan sanıkların aynı şartlarda anlaşmaları da zorunlu değildir. Hakkında daha kesin deliller bulunan sanığın daha ağır şartları kabul etmesi ve diğer müşterek failden ceza sorumluluğuna etki eden hallerde bir farklılık olmamasına rağmen daha fazla ceza alması mümkündür.

V. ŞÜPHELİNİN İKRARI

İddia pazarlığında usulün kabulü, suçlamanın kabulünü yani ikrarı içerebilir. Ancak bu zorunlu değildir. Suç isnadına itiraz etmeme (nolo contendere) durumunda da iddia

³³ Adalet Bakanlığı'nın "Yargı Reformunun İlk Paketi Yasalaştı" başlıklı açıklaması için bkz. <<https://hhgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yargi-reformunun-ilk-paketi-yasalasti>> erişim tarihi 26.02.2023.

³⁴ Gülsün Ayhan Aygörmez Uğurlubay ve Nuran Haydar ve Mehmet Korkmaz, 'Serî Muhakeme Usûlüne İlişkin Sorunlar' (2019) 1 Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 255, 264; Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Eylem Planı ve Uygulama Takvimi'nde de seri muhakeme ve basit yargılama gibi usullerin kapsamının 1 yıllık süre çerçevesinde genişletilmesi planına yer verilmiştir. <https://insanhaklariylemplani.adalet.gov.tr/resimler/%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Eylem_Plan%C4%B1_ve_Uygulama_Takvimi.pdf> erişim tarihi 04.06.2023.

³⁵ Hakan Karakehya ve Asuman İnce Tunçer, *Seri Muhakeme ve Basit Yargılama* (Adalet Yayınevi 2021) 36.

pazarlığı sonuçlanmış ve sanık tarafından kabul edilmiş sayılacaktır. Bu durumda ikrar mevcut değildir ancak sonuçları bakımından ikrarın var olduğu bir iddia pazarlığı ile farklılık yoktur. Alford kararında suçu işlemediğini açıkça söyleyen ancak “deliller beni gösteriyor, kabul etmem gerekir” diyen sanık hakkında iddia pazarlığının uygulanmasının geçerli olduğuna karar verilmiştir³⁶. İkrar söz konusu olsun ya da olmasın usul kabulünün yani pazarlığın sonucunda varılan anlaşmanın sanığa bakan boyutunun özgür irade ile verilmiş gönüllü bir karar olması gerekmektedir³⁷. İddia pazarlığını kabul ettikten sonra yöntemden vazgeçen sanığın ikrar beyanı artık yargılama bakımından hukuka aykırı delil sayılmaktadır³⁸.

Seri muhakeme usulünde ise ikrarın bir önemi yoktur. Suç ikrarı beklenmeyeceği gibi usul kapsamında suçu ikrar edip etmediği de şüpheliye sorulmamaktadır. Seri muhakeme usulünde bilgilendirme aşamasından sonra şüpheliye sonuçları izah edilen usulü kabul edip etmediği sorulmaktadır. Dolayısıyla aslında ikrar beyanı ortaya çıkmamaktadır. Ancak usulün uygulanması sırasında şüphelinin tereddüdünün giderilebilmesi ve yeri geldiğinde özgür iradesi ile bu yoldan dönmesinin mümkün olması için süreç boyunca alınan beyanlar, sonraki soruşturma ve kovuşturmalar için delil yasağı kapsamındadır³⁹. Yani iddia pazarlığında var olan güvence, seri muhakeme usulünde de kendisine yer bulmuştur.

VI. YÖNTEMLERDE MÜFAFİNİN ROLÜ

İddia pazarlığında sanık, yargılanma ve delil sunma haklarından feragat etmektedir. Bu feragatin gönüllü olması gerektiği yukarıda belirtilmişti. Bu gönüllülüğün sağlanmasının en önemli şartı sanığın feragat ettiği hakların kapsamını bilmesi ve iddia pazarlığının sonuçlarından haberdar olmasıdır. Kısaca kişinin bilinçli bir tercih yapması gerekmektedir. Bu bakımdan müdafî yardımından etkin bir şekilde yararlanma, iddia

³⁶ *North Carolina v. Alford*, 400 US 25 (1970).

³⁷ *Boykin v. Alabama*, 395 US 238 (1969).

³⁸ Federal Rules of Evidence, Rule 410.

³⁹ CMK m. 250/10.

pazarlığının hukuka uygun olabilmesi için önemli bir şarttır⁴⁰. Bu durum bir hak olarak karşımıza çıkabildiği gibi bir zorunluluk olarak da söz konusu olabilir⁴¹.

Seri muhakeme usulünde müdafiden yararlanma hakkı var olmakla usulün şüpheli tarafından kabulünün ve mahkeme huzurundaki onayın müdafî ile yapılması gerekmektedir. Yani burada iddia pazarlığının bazı uygulamalarında olduğu gibi suç şüphesi altında bulunan kişinin vazgeçebileceği bir hak söz konusu değildir⁴².

VII. YÖNTEMLERDE MAĞDURUN ROLÜ

İstisnalar⁴³ haricinde iddia pazarlığı sistemlerinde mağdurun pazarlığa katılması söz konusu değildir. Ancak çoğunlukla süreçten bilgilendirilmeleri söz konusudur. Özellikle son yıllarda yaygınlaşan mağdur hakları çalışmaları ile bu konuda değişikliklerin olması muhtemeldir.

Seri muhakeme usulüne tabi suçların büyük çoğunluğunda suçun mağduru gerçek kişiler değildir. Yine de bazı durumlarda topluma karşı işlenen suçun mağduru gerçek kişi olabilir. Örneğin seri muhakeme usulüne tabi olan ve TCK m. 268'de düzenlenen başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması suçunda gerçek bir kişi suçun mağduru ya da suçtan zarar gören olabilmektedir. Bu durumda muhakemeye katılma hakkına sahip olacaktır. Ancak seri muhakeme işlemlerine mağdurun katılması düzenlenmemiştir. Sistemin işleyebilmesi için mağdurun görüşü alınmaz ya da onayı gerekmez. Yalnızca talepten Mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisinin yer alacağı kanunda ve yönetmelikte düzenlenmiştir⁴⁴. Son olarak seri muhakeme süreci sonunda kurulan hüküm mağdur, suçtan zarar gören

⁴⁰ *Padilla v. Kentucky*, 559 US 356 (2010); *Lafler v. Cooper* 566 US 156, 132 (S. Ct.) 1376 (2012); *Missouri v. Frye*, 566 US134, 132 (S. Ct.) 1399 (2012).

⁴¹ Thaman (n 1) 961.

⁴² CMK m. 250/3, m. 250/9.

⁴³ Bulgaristan, Bolivya, Estonya, Polonya ve Rusya gibi çok az sayıda ülkede mağdurun iddia pazarlığına onay vermesi gerekmektedir. Bkz. Thaman (n 1) 983.

⁴⁴ CMK m. 250/8-b, CMSMY m. 12/2-b.

veya genel hükümlere göre katılma hakkını haiz olan kişilere tebliğ edilecektir. Mağdur ya da suçtan zarar gören bu durumda kanun yolu aşamasında dahil olabilecektir⁴⁵.

VIII. YAPTIRIMIN BELİRLENMESİ

İddia pazarlığında yaptırım savcı ile yapılan pazarlık sonucunda belirlenmektedir. Bu pazarlığı yönlendiren en temel husus delillerin durumudur. Güçlü delillerin elde edildiği bir soruşturma sonunda savcı minimal indirim ile teklif sunabilir hatta pazarlık yapmayı reddederek duruşmada çözümlenmesini isteyebilir. Delillerin zayıf olması halinde ise duruşmada beraat kararı verilmesi riskini almamak için cezasızlığa varan iddia anlaşmaları yapılabilir. Savcının perspektifinden bakıldığında yargılamanın oluşturduğu beraat riski ve iş yükü, iddia pazarlığını cazip hale getirmektedir⁴⁶.

Yaptırımın içeriği bakımından ise pazarlık farklı şekillerde yürütülebilir. Temelde iki usul benimsenmiştir; suçlama pazarlığı ve ceza pazarlığı. Bunların yanında çoğunlukla ceza pazarlığı başlığı altında incelenen vaka pazarlığı da söz konusu olabilmektedir. Suçlama pazarlığında suçların sayısı ya da bazı suçların ileri sürülüp sürülmemesi kararlaştırılmaktadır. Örneğin birden fazla hırsızlık suçu oluşturan fiilin tek hırsızlık suçu olarak ceza talep edilmesi gibi. İtham sisteminin özelliği nedeniyle bu şekilde yapılan bir anlaşma mahkemede sonuç doğurmaktadır. Ceza pazarlığında ise ceza miktarı veya türü bakımından bir anlaşma söz konusu olmaktadır. Vaka pazarlığı ise suçlama sayısında bir değişiklik olmaksızın mahkemede iddia edilen olayların kapsamı için anlaşmaya varılmasıdır. Örneğin bir suçtaki ağırlaştırıcı nedenin ileri sürülmemesi gibi⁴⁷. Sanık

⁴⁵ Yılmaz (n 10) 405.

⁴⁶ Stephanos Bibas, 'Plea Bargaining Outside the Shadow of Trial' (2004) 117 Harvard Law Review 2463, 2472 vd. Savcı perspektifinden detaylı bir inceleme ve savcının her dosya karşısında aldığı pozisyonu ile amaçları için bkz. Albert Alschuler, 'The Prosecutor's Role in Plea Bargaining' (1968) 36 University of Chicago Law Review 50, 52 vd.

⁴⁷ Stephen J. Schulhofer ve Ilene H. Nagel, 'Plea Bargaining under the Federal Sentencing Guidelines: Guideline Circumvention and its Dynamics in the Post-Mistretta Period' (1997) 91 Northwestern University Law Review 1284, 1292.

tarafından iddia pazarlığının kabulü ise; suçu kabul etme, daha hafif bir suçu kabul etme ya da suçlamaya itiraz etmeme şeklinde olabilir⁴⁸.

Pazarlığın özgür iradeye olan etkisi tartışmalıdır. Ağır bir suçla itham edilen kişinin anlaşması karşılığında hafif bir cezaya çarptırılacağı senaryoda kişinin kabulünün ne kadar özgür olduğu şüphelidir. Konu çalışmanın sınırlarını aşacağı için burada yalnızca bir ABD Yüksek Mahkeme kararını zikretmekle yetiniyoruz. Bordenkircher kararında savcının pazarlıkta 5 yıllık hapis cezasını sanığa sunduğu, kabul etmemesi halinde ise müebbet hapis cezası istemiyle yargılanacağını belirtmesi hukuka uygun bulunmuştur⁴⁹.

Seri muhakeme usulünde ise usulün uygulanması için şüphelinin kabulü gerekse de bu kabul bir pazarlık sonucu oluşmamaktadır. Yani savcı suçlama veya vaka ileri sürme bakımından takdir yetkisine sahip olmadığı için şüpheliyi ikna etmek için şartları iyileştirme ya da delillerin güçlü olması nedeniyle indirim oranını az belirleme gibi imkanı söz konusu değildir. Ceza miktarı bakımından ise savcı, ceza belirleme kriterlerinin yalnızca kısıtlı bir kısmını kullanarak soyut cezanın alt ve üst sınırı arasında bir ceza belirlemektedir⁵⁰. Dolayısıyla iddia pazarlığı ile seri muhakeme usulü arasındaki en büyük farkın “pazarlık” unsuru olduğu ve bunun savcının bu konudaki takdir yetkisinin çok kısıtlı olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Elbette takdir yetkisinin kısıtlı olması da Kıta Avrupası hukuk sistemindeki mecburilik ilkesiyle bağlantılıdır.

Bununla birlikte herhangi bir yasal düzenleme olmaksızın savcıların kendi yetkilerini kullanarak iddia pazarlığını ortaya çıkardıkları gibi seri muhakeme usulünde

⁴⁸ Federal Rules of Criminal Procedure m 11. Hükümde açıkça belirtilmese de başka bir soruşturma için işbirliği yapılması da iddia pazarlığının uygulanması için geçerli bir sebeptir. Yani sanık bunu ileri sürerek pazarlık konusu yapabilecektir. Bkz. Department of Justice, Criminal Resource Manual, CRM 625.

⁴⁹ *Bordenkircher v. Hayes*, 434 US 357 (1978).

⁵⁰ Savcı ceza belirlemede yalnızca TCK 61/1 hükmünü ve zincirleme suç hükümlerini kullanabilmektedir. Burada belirtmelidir ki seri muhakeme usulünün ilk yürürlüğe girdiği şekilde mahkemenin ceza miktarı üzerinde değişiklik hakkı bulunmamaktaydı. Yani mahkumiyet hükmü verilmesi halinde savcının belirlediği ceza miktarına hükmedilmesi zorunluydu. Ancak Anayasa Mahkemesinin 31/3/2021 tarihli ve E.:2020/35; K.:2021/26 sayılı kararı ile (RG s. 31512, T: 15 Haziran 2021) bu durum Anayasa’ya aykırı bulunmuş ve iptal edilmiştir. Sonrasında 8/7/2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanun (RG s. 31541, T: 14 Temmuz 2021) ile yapılan değişiklikle mahkemenin “talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere” ceza miktarını belirleyeceği düzenlenmiştir.

de açıkça düzenlenmemiş olsa da kısıtlı takdir yetkisinin kullanılarak müzakere benzeri işlemlerin yapılması muhtemeldir. Örneğin TCK m. 61/1 hükmüne göre ceza belirlemesi yapacak olan savcının soyut sınırlar arasında bir ceza belirlemesinde ya da kısa süreli hapis cezasının seçenek tedbirlere çevrilmesinde takdir yetkisi söz konusudur⁵¹. Bu durumda savcının takdir ettiği cezanın kabul edilmemesi halinde takdir sınırları içerisinde tekrar teklifte bulunarak kabul beyanı alma ihtimali söz konusudur. Bu durumda da aslında üzeri kapalı bir müzakere durumu ortaya çıkmaktadır⁵².

IX. MAHKEME ONAYI

İlk olarak belirtilmelidir ki kural olarak iddia pazarlığı sırasında hakim görüşmelere katılamaz. Kaliforniya gibi bazı eyaletlerde müzakereye katılması öngörülse de bu durum şüpheli üzerinde kabule zorlama baskısı oluşturduğu düşüncesiyle eleştirilmektedir⁵³. Bu görüşün aksine hakimın taraflara rehberlik edeceğini ve belirsizliğin azalmasının baskıyı artırmayacağı bilakis azaltacağı görüşü de ileri sürülmüştür⁵⁴.

İddia pazarlığında anlaşmanın yapılması, hüküm doğurması için yeterli değildir. Bu anlaşmanın bir mahkeme huzurunda açıklanarak aleniyet kazanması gerekir. Bu açıklama aleni bir duruşmada gerçekleştirilecektir⁵⁵. Bu açıklama sırasında mahkeme, sanığın yargılamadan ve diğer haklarından gönüllü olarak feragat ettiğini ve suç kabulünün gönüllü olarak gerçekleştiğini sorular sorarak tespit etmeye çalışır. Bu sorular sanığın algılama yeteneğinin yerinde olduğunun tespiti, feragat edilen hakların içeriğini anladığının, suç kabulünün sonuçlarını anladığının ve kabul sürecinde savcının baskı yapıp yapmadığının tespitine yöneliktir⁵⁶.

⁵¹ Karakehya (n 35) 55-56.

⁵² Yavuz (n 2) 285. Müzakerenin düzenlemeye kavuşturularak uygulamaya geçmesi de ileri sürülmüştür. Fahri Gökçen Taner, 'Seri Muhakeme ve Müdafinin Rolü' (2022) *Osmaniye Barosu Dergisi* 1, 6.

⁵³ Shayna M. Sigman, 'An Analysis of Rule 11 Plea Bargain Options' (1999) 66 *University of Chicago Law Review* 1317, 1324; Balo (n 4) 1262; Thaman (n 1) 984-985 dn. 237.

⁵⁴ Nancy J. King ve Ronald F. Wright, 'The Invisible Revolution in Plea Bargaining Managerial Judging and Judicial Participation in Negotiations' (2016) 95 *Texas Law Review* 325, 392 vd.

⁵⁵ Federal Rules of Criminal Procedure m 11(c)(2).

⁵⁶ Balo (n 4) 1270 dn 91.

Seri muhakeme usulünde de iddia pazarlığının genel uygulanaşına benzer olarak hakimin teklif aşamasına katılması düzenlenmemiştir. Ancak teklifin kabulünden sonra hüküm mahkeme tarafından kurulmaktadır. Savcı, kabul üzerine düzenlediğı talepnameyi görevli mahkemeye sunarak talepnamede belirlenen cezaya hükmedilmesini isteyecektir. Mahkeme bu durumda ilk olarak talepnamenin iadesi nedenlerinin bulunup bulunmadığını inceleyecektir. Talepnamenin iadesi gerekmiyorsa bu durumda şüpheliyi dinleyerek şartların gerçekleşip gerçekleşmediğini ve mevcut delillere göre mahkumiyet kararı verilir verilemeyeceğini inceleyecektir. Bu incelemenin sonucunda mahkeme, talepte belirtilenden daha fazla olmamak üzere mahkumiyet kararı verebilecektir. Aksi halde yani mahkeme incelemesiyle bir eksikliğin tespit edilmesi halinde soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması için talepname reddedilecek ve dosya Cumhuriyet başsavcılığına gönderilecektir.

Bu denetimin aleni yapılmasına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Genel kurallardan hareket edilirse duruşmaların kural olarak aleni yapılması gerekliliğı akla gelebilir. Ancak alenilik ilkesi kovuşturma evresi için geçerlidir. Seri muhakeme usulünde ise soruşturma evresinde duruşma yapılması söz konusudur. Bu nedenle aleniliğın burada geçerli olmadığını ve iddia pazarlığındaki uygulamanın aksine mahkeme denetiminin diğer soruşturma işlemleri gibi gizlilik ilkesine göre yerine getirilmesi gerektiğini düşünüyörüz⁵⁷.

X. KANUN YOLLARINA BAŞVURU

İddia pazarlığında sanık, yargılanma hakkından ve buna bağı haklardan örneğın tanık dinletme hakkından feragat etmektedir. Bunların yanında sanığın temyiz hakkından da feragat etmesi pazarlık konusu yapılabilir⁵⁸. Dolayısıyla iddia pazarlığı sonucunda

⁵⁷ Aksi yönde bkz. Yılmaz (n 10) 367.

⁵⁸ Thaman (n 1) 988.

mahkumiyete karşı sanık kanun yollarına başvurabilir⁵⁹. Ancak bunun için bu hakkından feragat etmemiş olması gerekir.

Seri muhakeme usulünde ise ve şüphelinin bu hakkından feragat etmesinin yaptırım belirlemesinde bir etkisi bulunmamaktadır. Seri muhakeme usulü için itiraz kanun yolu, olağan kanun yolu olarak düzenlenmiştir⁶⁰. Bu itiraz talepten reddi için geçerli değildir. Yani mahkemece soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması için talepten reddi söz konusu ise bu karar kesindir ve itiraz kanun yoluna gidilemez. Bu durumda ancak genel hükümlere göre yapılan soruşturma sonucunda mahkemenin vereceği hükme göre kanun yollarına başvurulacaktır.

Burada itiraz incelemesi sırasında esasa ilişkin inceleme yapılıp yapılmayacağı ile ilgili tereddütler bulunmaktadır. Zira normal şartlarda itiraz incelemesinde kararın yöneldiği içerikle ilgili bir değerlendirme yapılmakta olup esasa ilişkin bir karar verilmesi söz konusu değildir. Ancak Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararıyla⁶¹ hükmün açıklanmasının geri bırakılması yöntemine ilişkin itirazda maddi ve hukuki değerlendirmenin de yapılması gerekliliği kabul edilmiştir. Bu durumda itiraz kanun yolu aslında istinaf veya temyiz kanun yolu gibi esasa ilişkin değerlendirme yapmak durumunda kalmıştır⁶². Seri muhakeme yöntemine ilişkin de benzer bir değerlendirme yapılacağı düşünülebilir. Ancak esasa girilerek inceleme yapılması gerektiği durumda itirazın kabul edilerek genel hükümlere göre yargılama yapılması imkanı karşısında itiraz merciinin esasa girerek karar vermesi hatalı olacaktır⁶³.

⁵⁹ İddia pazarlığı benzeri uygulamalardan bazılarında temyiz hakkı pazarlık konusu yapılmaksızın kısıtlanmaktadır. Örneğin İtalya’da *patteggiamento* yönteminde yalnızca sınırlı sebeplerle kanun yoluna başvuru mümkün olmaktadır.

⁶⁰ CMK m. 250/14; CMSMY m. 15.

⁶¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu E. 2012/10-534, K. 2013/15, T. 22.1.2013.

⁶² Cumhuriyet Şahin, ‘Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararına İtirazda İncelemenin Kapsamı’ (2013) 19 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan) 283, 290 vd.. Ancak belirtilmelidir ki Anayasa Mahkemesinin, 2021/121 E., 2022/88 K. sayılı kararı ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına ilişkin itirazı düzenleyen 231/12 hükmü iptal edilmiş ve 7445 sayılı kanun ile hüküm yeniden düzenlenmiştir. Mevcut durumda itiraz merciinin hem esasa hem de usule ilişkin inceleme yapacağı hüküm altına alınmıştır.

⁶³ Yılmaz (n 10) 448-449.

Seri muhakeme usulüne ilişkin olarak koşulları oluşmak kaydıyla kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi olağanüstü kanun yollarına başvurulabileceği de kabul edilmektedir⁶⁴. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı ile Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının itirazı olağanüstü kanun yollarına başvurulamaz zira bu yollara başvurulabilmesi için kararların istinaf ya da temyiz yollarından geçerek kesinleşmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Seri muhakeme usulü, Kıta Avrupası'nda uygulanan birçok sistemle benzeşse de bu sistemlerle ortak bir kaynağa sahiptir. İddia pazarlığı yöntemi, herhangi bir içtihat ya da kanuni düzenleme olmaksızın sistem içerisindeki takdir yetkilerinin sistemin mantığına uygun şekilde kullanılmasıyla vücut bulmuştur. Sonradan çerçevesi çizilen ve meşruiyete kavuşan bu yöntemde savcı ile sanığın gönüllü olduğu kabul edilen bir anlaşma çerçevesinde cezalandırmaya ilişkin uzlaşmaya varmaları söz konusudur. Bu sistemin meydana gelmesinde başat etken verimlilik arayışıdır. Zira yargılamanın istisnai yollar kullanılmaksızın başından sonuna genel hükümlere göre yürütülmesi çok ciddi iş gücü ve maddi imkan gerektirmektedir. İlgili süreçte zaten doygunluk noktasında olan sistemin, suçluluk oranlarının artışıyla birlikte aksama noktasına geldiği söylenebilir. Sistemin verimliliği o kadar yüksektir ki uygulaması hızla yaygınlaşmış ve günümüzde son verilere göre ceza uyuşmazlıklarının %97'si bu sistemle çözülür hale gelmiştir. Yargı sistemlerindeki yükü azaltmak isteyen Kıta Avrupası hukuk sistemine tabi ülkeler bu yöntemi uygulamak istemiş ancak hukuk sistemlerindeki farklılık nedeniyle iktisap yönteminden ziyade dönüştürerek benimseme yolu tercih edilmiştir. Benimsenen bu yöntemler çoğunlukla kısıtlı alanda uygulamaya geçmiş ve toplumun kabulüyle birlikte uygulama alanları genişlemiştir.

Seri muhakeme usulü de benzer bir dönüştürerek benimseme sürecinin ürünüdür. Bu nedenle bazı kritik noktalarda iddia pazarlığından farklılıklar görülmekte, bazı

⁶⁴ Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, 2019, *Seri Muhakeme Usulü* (CMK md. 250), 60. Bkz. <<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/212020145115SER%C4%B0%20MUHAKEME%20SUNUM%2001.01.2020.pdf>> erişim tarihi 04.06.2023.

yerlerde ise amaç ve işleyişe ilişkin benzerlikler dikkatimizi çekmektedir. Verimlilik amacıyla getirilen bu kurumun, mevcut en verimli sistem olan iddia pazarlığına adım adım dönüşeceği öngörüsünde bulunmak temelsiz olmayacaktır. Bu nedenle iki yöntem arasındaki farklılıkların tespiti büyük önem taşımaktadır. Bu sayede müessesenin önümüzdeki yıllarda geçireceği dönüşümün emareleri görülebilecektir.

Seri muhakeme usulü ile iddia pazarlığı arasındaki farklar, gerekli genel bilgilerin ardından başlıklar halinde ele alınmıştır. Müesseselerin hukuki nitelikleri bakımından kökenleri ve uygulamadaki benzerlikleri de göz önüne alınarak benzer hukuki niteliğe sahip oldukları, ikisinin de kendilerine özgü bir hukuki müessese oldukları dile getirilmiştir.

Uygulandıkları aşama bakımından ise seri muhakemenin iddia pazarlığına göre daha sınırlı bir alanda uygulanma imkanı olduğu ve soruşturma aşaması dışında uygulanmadığı belirtilmiştir. Suçlar bakımından da benzer bir değerlendirme yapılmış ve iddia pazarlığının kural olarak tüm suçlar bakımından uygulanması kabul edilirken henüz deneme aşamasında olduğunu düşündüğümüz seri muhakeme usulü çoğunlukla gerçek kişi mağduru olamayacak, ispatı kolay ve önem derecesi düşük kabul edilen suçlar bakımından yürürlüğe girmiştir. Önümüzdeki süreçte bu kapsamın genişleyeceğini söylemek hatalı olmayacaktır.

Şüpheli ya da sanığın ikrarı bakımından ise ilginç bir karşılaştırma söz konusudur. İddia pazarlığında sanığın ikrarda bulunması mümkün ve bağlayıcıdır. Ancak ikrar yöntemin işletilebilmesi için bir şart değildir. Zira kişinin açıkça suçu işlemedi ancak cezama razıyım demesi hatta suçlamaya itiraz etmeyeceğini açıkça belirtmesi de yöntemin uygulanabilmesi için yeterlidir. Seri muhakeme usulünde ise ikrar mümkün olsa da hukuki değeri yoktur. Zira usulün kabul edilmesi yeterlidir. İkrarın yapılması ancak bir sebepten genel hükümlerle yapılan yargılamaya dönülmesi halinde ise ikrar beyanı zaten delil yasakları kapsamına girecektir. Bu kural iddia pazarlığı için de geçerlidir. Dolayısıyla ikrar her iki usul için de farklı gerekçelerle şart değildir. Ancak ikrarın bağlayıcılığı, hukuk sistemlerindeki temel yaklaşım ayrımı nedeniyle farklılık göstermektedir.

Müdafinin rolü bakımından seri muhakeme usulü daha sıkı düzenlemeye sahiptir. Şüpheli tarafından teklifin kabulünün ve mahkeme karşısında onay aşamasının müdafinin katılımı bir zorunluktur. Kişinin açıkça bu hakkından feragat etmesi dahi durumu değiştirmez. İddia pazarlığında ise genel olarak kişinin müdafiden yararlanma hakkının tanınıp tanınmadığına bakılmaktadır. Müzakerelere kişi müdafinin katılımı olmaksızın katılabilmektedir. Kişinin özgür iradesini usullerin sonuçlarını her aşamada bilerek kullanması önem arz etmektedir. Bu nedenle seri muhakeme usulü bu bakımdan şüpheli haklarını daha iyi koruyan bir düzenleme içermektedir.

Mağdurun rolü bakımından benzer bir tablo bizleri karşılamaktadır. Seri muhakeme usulüne tabi suçların büyük çoğunluğunun gerçek kişi mağduru bulunmayacağını bir kenara bırakırsak iddia pazarlığında da seri muhakemede de mağdurun sürece aktif bir katılımı yoktur. Sadece süreçten haberdar edilmesi ve kanun yollarına başvuru haklarının kendilerine tanınması söz konusudur. Nadiren bazı ülkelerde iddia pazarlığı benzeri sistemlerde mağdurun onayının arandığı da belirtilmelidir. Mağdurun tespit edilebilmesi halinde mağdurun sisteme müdahil olabileceği bir düzenlemenin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Yaptırımın belirlenmesi aşaması iddia pazarlığı ile seri muhakeme usulü arasındaki en belirgin farklılığın bulunduğu kısımdır. Ayrıca kanımızca seri muhakemede en fazla değişim potansiyeli bu aşamada bulunmaktadır. İddia pazarlığında ceza belirlenmesi için bir pazarlık söz konusudur. Çoğunlukla dosyadaki delil durumuna göre şekillenen bu pazarlıkta ceza indirimi çok cüzi olabileceği gibi ikrar karşılığı cezasızlık gibi çok büyük indirim oranları da mümkündür. Seri muhakeme usulünde ise pazarlık söz konusu değildir. Savcı, zincirleme suç hükümleri haricinde kanunda öngörülen soyut cezanın alt ve üst sınırlarıyla bağlıdır. Ancak teklif aşamasında kabul kısmına kadar herhangi bir yazılı belgenin söz konusu olmaması ve seçenek yaptırımlar gibi takdir yetkisinin kullanılacağı alanların varlığı göz önüne alındığında sistemin açıkça düzenlenmesi de kısa bir aralıkta müzakereye imkan sağladığı görülecektir. Verimliliğin artması amacıyla bu imkanın kullanılması hatta yasal düzenlemeye kavuşması şaşırtıcı olmayacaktır. Pazarlık kısmı verimliliği arttırsa da delil durumuna göre adaletsiz sonuçlara da sebep olabilmektedir.

Son olarak seri muhakeme ve iddia pazarlığı, kabulün ve anlaşmanın mahkeme tarafından onaylanmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu bakımdan iki müessese benzer şekilde işlemektedir. Kanun yolları bakımından ise seri muhakemeden farklı olarak iddia pazarlığında normal yargılamadaki gibi hükme karşı temyiz imkanı söz konusudur. Ancak iddia pazarlığında bu hak pazarlık konusu yapılarak sanığın feragati istenebilir. Seri muhakemede ise bu şekilde bir usul bulunmamaktadır. Yani şüpheli kanun yolu hakkından feragat edemez. Seri muhakeme için olağan kanun yolu olarak istinaf değil itiraz kanun yolu öngörülmüştür. Şartlarının sağlanması halinde kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi kanun yollarına başvuru imkanı da mevcuttur.

Kanun yollarına başvurunun en başından feragat yoluyla engellenmesi elbette verimlilik ve hızı arttıracaktır. Zira dosyanın yeniden açılması ihtimali en aza indirilmektedir. Ancak bu durumun muhtemel hataların fark edilmesini engellediği ya da hatalar fark edilse dahi düzeltme imkanının ortadan kalkmasına neden olduğu söylenebilir. Bu nedenle denetim imkanının tamamen ortadan kaldırıldığı usullerin uygulanması hatalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alkon C, 'Plea Bargaining as a Legal Transplant: A Good Idea for Troubled Criminal Justice Systems' (2010) *Transnational Law & Contemporary Problems* 355.
- Alschuler A, 'The Prosecutor's Role in Plea Bargaining' (1968) 36 *University of Chicago Law Review* 50.
- Aygörmez Uğurlubay G A ve Haydar N ve Korkmaz M, 'Serî Muhakeme Usûlüne İlişkin Sorunlar' (2019) 1 *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 255.
- Bacaksız P, 'İddianame Pazarlığı (Plea Bargaining)' (2008) 3 *Ceza Hukuku Dergisi* 151.
- Balo Y S ve Çetintürk E, 'Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği' (2013) 17 *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1243.
- Başarır G, 'Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Değerlendirilmesi' (2020) 6 *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 289.

- Baytaz A B, 'Seri Muhakeme Usulü' (2020) 8 Journal of Penal Law and Criminology 227.
- Bibas S, 'Plea Bargaining Outside the Shadow of Trial' (2004) 117 Harvard Law Review 2463.
- Birtek F, *Ceza Muhakemesinde İkrar* (Adalet Yayınevi 2018).
- Centel N ve Zafer H, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Beta Yayınevi 2021).
- Easterbrook F H, 'Plea Bargaining as Compromise' (1992) 101 Yale Law Journal 1969.
- Erdem M R ve Şentürk C, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m. 250)' (2019) 14 Ceza Hukuku Dergisi 573.
- Heumann M, 'Plea Bargaining', *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Pergamon 2001) 11507.
- Hodgson J, 'Plea Bargaining: A Comparative Analysis', *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2nd edition, Vol 18. Oxford: Elsevier) 226.
- Karakehya H ve İnce Tunçer A, *Seri Muhakeme ve Basit Yargılama* (Adalet Yayınevi 2021).
- Kaşlı E, *Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining)* (Seçkin Yayıncılık 2017).
- King N J ve Wright R F, 'The Invisible Revolution in Plea Bargaining Managerial Judging and Judicial Participation in Negotiations' (2016) 95 Texas Law Review 325.
- Koç Z, 'Karşılaştırmalı Hukuk ve Uluslararası Mahkeme Kararları Işığında Seri Muhakeme Usulüne Farklı Bir Bakış: Masum Kişilerin Cezalandırılması Tehlikesi' (2020) 15 Ceza Hukuku Dergisi 607.
- Langer M, 'From Legal Transplants to Legal Translations: The Globalization of Plea Bargaining and the Americanization Thesis in Criminal Procedure' (2004) 45 Harvard International Law Journal 1.
- Maffei S, 'Negotiations 'on Evidence' and Negotiations 'on Sentence': Adversarial Experiments in Italian Criminal Procedure, Journal of International Criminal Justice' (2004) 2 1050.
- Özbek V Ö, Doğan K ve Bacaksız P, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (15. Baskı Seçkin Yayıncılık 2022).

Schulhofer S J ve Nagel I H, 'Plea Bargaining under the Federal Sentencing Guidelines: Guideline Circumvention and its Dynamics in the Post-Mistretta Period' (1997) 91 Northwestern University Law Review 1284.

Scott R E ve Stuntz W J, 'Plea Bargaining as Contract' (1992) 101 Yale Law Journal 1909.

Sigman S M, 'An Analysis of Rule 11 Plea Bargain Options' (1999) 66 University of Chicago Law Review 1317.

Şahin C, 'Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararına İtirazda İncelemenin Kapsamı' (2013) 19 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan) 283.

Taner F G, 'Seri Muhakeme ve Müdafinin Rolü' (2022) Osmaniye Barosu Dergisi 1.

Thaman S C, *Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases* (General Reports of the XVIIITH Congress of the International Academy of Comparative Law, Ed. Katharina Boele-Woelki - Sjef van Erp, Utrecht: Eleven International Publishing 2007) 971-972; 2020 Annual Report and Sourcebook of Federal Sentencing Statistics.

Tosun Ö, 'Ceza Davasının Açılmasında Sistemler' (1968) 34 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 42.

Yavuz H A, *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler* (Adalet Yayınevi 2020).

Yenisey F ve Nuhoglu A, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (10. Baskı Seçkin Yayıncılık 2022).

Yenisey F, 'Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu' (2013) 19 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 453.

Yılmaz Y, *Ceza Muhakemesinde Pazarlık Yöntemleri ve Kovuşturmaya Alternatif Bir Yöntem Olarak Seri Muhakeme Usulü* (Der Yayınları 2022).

Yücel M T, 'Ceza Adaletinde Sapmalar' (2013) 25 (105) TBB Dergisi 11.